

Kapittel 7. Kartlegging av den bimodale tospråklige utviklingen hos døve og sterkt tunghørte barn og unge

Kapittel 7 forteller hvordan kartlegging av døve og sterkt tunghørte barns tospråklige utvikling er mulig, og hvorfor det er et viktig arbeid.

Språkutvikling begynner lenge før et barn oppfatter lyd gjennom sin CI eller begynner i en barnehage. Språksenteret i hjernen trenger tidlig stimulering for å utvikle seg til å bli flink til å behandle språklig input – om det er tegnspråk og/eller talespråk. Foreldrene og barnet kommuniserer fra første stund, og foreldre til døve barn trenger å bruke alle de kommunikative strategier de har til rådighet; fra blikk, bevegelser, mimikk og gester til tegnspråk og talespråk. Etter diagnosen kan noen foreldre endre på adferden sin i troen på at ingenting nytter fordi barnet ikke hører. Det motsatte er tilfellet. Barnet trenger kontakt og språklig stimulering i likhet med andre barn.

I en studie viser Calderon (2000) at særlig morens kommunikative ferdigheter og stil spiller en viktig rolle i å forutsi hvor positiv språkutviklingen og utvikling av tidlige leseferdigheter vil være. Denne studien understreker den sentrale plassen foreldrene har i språkutviklingsprosessen, og hvor viktig det er for fagfolk å støtte dem med veiledning og saklig informasjon. Harris (1992) sier at språkutvikling hos både hørende og døve barn ikke henger nøye sammen med hørselen, men med kvaliteten i barnets språklig erfaringer i sosiale interaksjoner. På bakgrunn av dette er det klart at det er behov for å kartlegge barnets språkutvikling og sikre at den er i gang.

Kartleggingens rolle

Kartlegging spiller en sentral rolle hvis familie og fagfolk skal vite at de valgene som er gjort med hensyn til språk, opplæringsarena og tiltak bidrar til at utviklingen går "den rette veien". Kartlegging kan gi informasjon om barnets sterke sider, om hva det kan, og hvilke områder pedagogen og foreldrene skal fokusere på for å opprettholde en jevn, positiv utvikling. Barnet er ikke tjent med at de nære, ansvarlige voksne inntar en "vente-og-se" holdning (Pritchard, 2008). Alle voksne rundt det døve og sterkt tunghørte barnet har et ansvar for å sikre at barnets verdifulle og kortvarige barndom ikke gambles bort.

Utviklingsmulighetene til døve og sterkt tunghørte barn er svært sårbare. Erfaringer og forskning de siste årene viser at det er store individuelle forskjeller i barns utbytte av CI (Le Normad, Ouellet & Cohen, 2003; Pisoni & Geers, 2000). I forskning om psykososial utvikling og trivsel, konkluderer Percy-Smith et al. (2008) og Jones (2008) at cirka en tredjedel av døve barn med CI ikke fungerer tilfredsstillende i de skolesettinger hvor de befinner seg. Også Hjulstad & Kristoffersen (2008) mener at

det er godt dokumentert at hørselshemmete elever risikerer å bli kommunikativt isolert i nærskoler og viser til Ramsey 1997, Stinson & Lui 1999, Keating & Mirus 2003 og Ohna et al. 2003. Da er det viktig at de hørselshemmete barna det gjelder, ikke blir værende i situasjoner hvor de ikke lykkes sosialt og faglig, og at de får et tilbud som er tilpasset deres behov. Det er her at kartlegging spiller en annen viktig rolle.

Kartlegging, talespråkutvikling og språkvansker

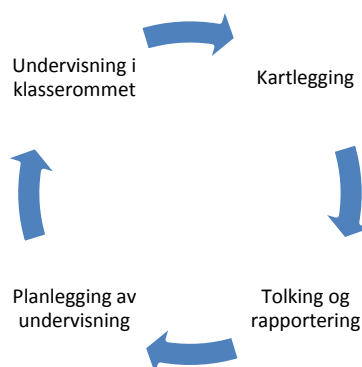
Vi har fremdeles lite kunnskap om årsakene til at det er så stor variasjon innen gruppen døve og sterkt tunghørte barn, med og uten CI, når det gjelder utvikling av talespråk. Blant gruppen tunghørte og døve barn med CI er det overraskende liten sammenheng mellom grad av talespråkutvikling og grad av hørselstap (Blamey, Satant & Paatsch, 2006).

Når det gjelder døve barn med CI, forklares bare 40–65 % av variasjonen i talespråkutviklingen med varigheten av døvhet, alder ved implantasjon, hvor lenge CI har vært i bruk, og hørselsrest før implantasjon (Lian, 2008). Barnets evner og familiens innsats ser ut til å spille en vesentlig rolle.

Miljøet må være i stand til å avdekke både en avvikende språkutvikling og en forsinket språkutvikling. En avvikende språkutvikling kan indikere språkvansker og krever at spesielle tiltak iverksettes. Årsakene til en eventuell forsinket språkutvikling må også avdekkes.

Kartlegging og tilpasset opplæring

Systematisk kartlegging er en forutsetning for at pedagogen skal kunne tilpasse opplæring. Det er en del av en kontinuerlig prosess.

Kartlegging er også en forutsetning for å imøtekomme målsettingen i Kunnskapsløftet (LK06) om vurderbare kompetansemålbeskrivelser og tilpasset opplæring.

Det er flere gode pedagogiske grunner for å drive med kartlegging. Barnets sterke sider og nåværende ståsted undersøkes, samt hvilken utvikling som har skjedd, og hva det må fokuseres på. Denne informasjonen skal brukes til å påvirke det som skjer i hjemmet og på opplæringsarenaen, om det er i barnehagen eller på skolen, og dermed skapes en tilpasset lærings situasjon for barnet. Pedagogen blir mer bevisst på hva det må undervises i, og gjennom bruk av observasjon øker han sin kunnskap om språkutvikling og om utvikling av lese- og skriveferdigheter hos hørselshemmete elever. Effekten av språkmiljøet og opplæringstilbudet blir også vurdert, og samtidig får pedagogen dokumentasjon som kan deles med andre, som for eksempel eleven selv, foreldrene og andre lærere, fagfolk og myndighetene. Imidlertid skal ikke kartlegging erstatte mer formelle tester eller brukes for å fremheve en undervisningsmetode eller teori til fordel for en annen.

Kartlegging skal brukes objektivt for å skaffe det språkmiljøet og den opplæringen som det enkelte barnet har behov for ut fra sine evner og forutsetninger, slik at det kan oppnå potensialet sitt. Det kan bety slutten på den metodestrid som har preget fagfeltet gjennom årene, fordi barnets behov blir satt i sentrum, og effekten av valg av språkkode og undervisningsmetoder blir kartlagt hos den enkelte.

Det er mange måter å kartlegge utviklingen til et barn på, fra formelle tester hvor man trenger sertifisering, til mer uformelle observasjonsteknikker. Imidlertid kan det være problematisk å bruke kartleggingsmateriell og tester utviklet for normalthørende: Resultatene fra slikt materiell kan være misvisende hvis de ikke er tolket med omhu av erfarne fagfolk. Tester man bare barnets ekspressive talespråk, vil heller ikke dette gi et fullverdig bilde av barnets evner, kompetanser og ferdigheter.

Kartleggingsmateriell

Før kartleggingsmaterialet *På vei til å bli en god leser ...* ble lansert, fantes ikke materiell utviklet spesielt med tanke på hørselshemmete barn og deres unike form for tospråklighet. Materialet er basert på et amerikansk materiell, *Starting with assessment. A developmental approach to deaf children's literacy*, av M. French.

På vei til å bli en god leser ... består av sjekklister over utvikling av kommunikativ kompetanse, norsk tegnspråk og lese- og skriveferdigheter. Det gir en oversikt over materiell som kan brukes til å kartlegge utvikling av norsk talespråk. *På vei til å bli en god leser ...* skal brukes i barnehager og gjennom hele grunnskolen. Det kan brukes uansett hvilke språkkoder foreldre til døve og sterkt tunghørte barn har valgt; norsk eller bimodal tospråklighet. *På vei til å bli en god leser ...* erstatter ikke formelle tester, men kan påvise behovet for tester (French, 1999).

På vei til å bli en god leser ... tar utgangspunkt i å dokumentere barnets kommunikative kompetanse. Bebko, Calderon & Treder (2003) viser i sin studie at en

god kommunikatív kompetanse er en forutsetning for gode leseferdigheter. God kommunikatív kompetanse betyr å kunne samhandle uanstrengt med omgivelsene. Uttrykket kommunikatív kompetanse dekker alt som har med kunnskap om og ferdigheter i språk og bruken av språket (tale og/eller tegn og skriftspråk), inkludert kunnskap om hvilken språkbruk som passer i ulike sammenhenger. Begrepet omfatter ikke bare en lingvistisk kompetanse som handler om uttale, vokabular og grammatikk, men også sosiolingvistisk kompetanse, diskurskompetanse, sosiokulturell kompetanse og strategikompetanse. Vi vet at en velfungerende kommunikatív kompetanse danner grunnlaget for blant annet gode sosiale ferdigheter, lese- og skriveferdigheter og faglig suksess hos alle barn.

På vei til å bli en god leser ... kartlegger følgende områder i barnets språkutvikling fra spedbarnsalder og gjennom grunnskolen:

Kartleggingsarbeid

Uansett hvilke kartleggingsmateriell som tas i bruk, er det noen prinsipper innen kartleggingsarbeid som bør ligge til grunn. Det bør være flere involvert i arbeidet for å sikre arbeidets reliabilitet og kvalitet. Kartleggingen må begynne i tidlig førskolealder ved bruk av kartleggingsobservasjoner av barnet i naturlige situasjoner, utført over tid i et samarbeid mellom pedagoger og foreldrene og etter hvert også av eleven selv. Det er vesentlig å drive med en systematisk, langsiktig kartlegging, slik at man kan oppdage mønstre eller endringer i utviklingen. Kartleggingsarbeid krever at pedagoger som arbeider med det hørselshemmete barnet, tar seg tid til å sette seg inn i kartleggingsmaterialet og diskuterer seg fram til en felles tolkning og forståelse av stoffet. Det er ikke nødvendig å kartlegge flere utviklingsområder samtidig. Det vil bli for omfattende og tidkrevende. Det anbefales at pedagogene og de foresatte lager en årsplan over hva og når de forskjellige områdene skal kartlegges, hvem som har ansvar for hva, og hvordan data skal

samles inn.

Resultater av kartlegging bør oppbevares i en elevmappe slik at man får en langsiktig oversikt over barnets utvikling gjennom årene. Resultatene skal brukes i planlegging og tilrettelegging av undervisning og ikke minst sikre det hørselshemmete barnet en tilpasset opplæring. Resultatene kan også brukes i foreldre- og elevsamtaler, rapportskriving og så videre (Pritchard, 2008).

Oppsummering

Det er viktig å sikre at de grunnleggende premissene for å få til en positiv utvikling er på plass, slik at barnet kan utvikle sin kommunikative kompetanse, uansett om barnet bruker ett, to eller flere språk. Det er personer i nærmiljøet som må tilpasse seg slik at de forstår barnet, og barnet kan forstå dem. Først da kan barnet være en aktiv deltaker og ikke en tilskuer. De har også ansvar for å se til at det skjer en jevn og positiv helhetlig utvikling, og til det kreves blant annet en systematisk kartlegging.